

A magyarországi románok hiedelemvilága és az apokrif írások

A kereszténység első századaiban az egyház méltóságai és szerzetesei sok, a Bibliához kötődő – annak történeteit kiegészítő – írásokat, úgynevezett episztolákat jelentettek meg, amelyek az addig csak a szójhagyomány útján terjedtek. Ezek a kolostor falai között élő, úgynevezett szentemberek alkotásai, részben a népi fantázia szüleményei voltak. Az így rögzített elbeszéléseket a szakirodalom apokrif írásoknak nevezi. Az „apokrif” szó görög eredetű s megnyilvánulást, kijelentést, népiest egyszerre jelent. Nicolae Cartoian két nagy csoportra osztja az apokrif irodalmat: aszerint, hogy az Ó- vagy az Újtestamentum témavilágához kapcsolódik. Az apokrif írások, ismertebb nevükön, népi könyvek, népi imádságok napjainkban is világszerte olvasottak. A román kultúrában, írott formájukban csak a középkorban jelentek

Hoczopán Anna a Bukaresti Tudományegyetemen francia-román szakon szerzett diplomát, majd PhD tudományos fokozatot. Jelenleg a szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Román Nyelv és Irodalom tanszékvezető főiskolai docense. Kutatási területe a magyarországi románok szellemi néprajza. A Magyar Néprajzi Társaság tagja.

meg. Ez persze nem jelenti, hogy szójhagyomány útján, egyházi segítséggel ne terjedtek volna el ezeken a területeken is, már jóval korábban. Románul azonban csak később, a XVI. századtól váltak ismertté, főleg Erdély nyugati részén. Nagyon gyorsan népszerűvé váltak, mivel nem csak vallásos, hanem társadalmi és erkölcsi tanokat is hirdettek. Sok esetben a vallásos köntösbe fontos tanulságokat, hiedelmeket, mítoszokat, erkölcsi útmutatókat és – nem utolsósorban – törvényeket rejtettek. Szerepük főleg abban állt, hogy a népet az egyházi tanokra, az egyház által felállított viselkedési normákra ösztökéljék. Nem hagyhatjuk persze figyelmen kívül esztétikai és irodalmi értéküket sem.

A legtöbb ilyen jellegű könyvecske elsősorban amulettként szolgált. A mélyen vallásos magyarországi román kisközösségek is hittek a gyógyító és védelmező erejükben. E gondolkodásmód nem keresztény eredetű, hiszen már a régi egyiptomiak, valamint a védikus kultúrán nevelkedő árja nép is szilárdan hitt az amulettek (a varázstárgyak) isteni erővel bíró hatásában. Ez a felfogás ma is fellelhető a hindu vallás követőinél. Emlékezzünk csak az ókori egyiptomiak temetkezési szokásaira, ahol a halott szarkofágjában különböző tárgyakat helyeztek el, hogy védelmezője és útmutatója legyen az elhalálozott lelkének. A védikus szentírásokban, mint például a Srimad Bhagavatamban, még most is olvashatunk olyan történeteket, ahol az írás végén ott áll fehéren-feketén, hogy aki ezeket a történeteket elolvassa, vagy meghallgatja, azt e cselekedete minden gonoszságtól és valamennyi földi bajtól megóvjá. A keresztény egyház csak magába fogadta ezeket az ősi hiedelmeket és beépítette vallási tanaiba. A magyarországi román ortodox vallás követői híek az egyházi tanításokhoz és buzgón csatlakoztak is ezekhez. Bátran állíthatjuk, hogy nem csak múlt időben beszélhetünk erről a népszokásról, hiszen napjainkban is gyakran találkozhatunk olyan emberekkel (iskolázottságtól függetlenül), akik táskájukban, zsebükben hordanak ilyen apokrif leveleket tartalmazó kis könyveket. A diákok körében még ma is előfordul, hogy a vizsgák előtt beleolvasnak valamelyikbe. Hitüket maguk a könyvek erősítik, hiszen épp úgy, mint a védikus szentírások végén, itt is megtaláljuk az alkalmazásukra vonatkozó tanácsokat. Jézus Krisztus idézik: „És ha valaki leírja, és magánál tartja, házába viszi és megőrzi ezt a levelet, ahhoz a házhoz a szentségtelen nem közeledik, a rossz szellemek elkerülnek. Isten angyala mindörökké ennek az embernek a jobbán fog őröködni, védve lesz a rossz emberek gonoszságaitól. Ha majd hosszú úton bandukol a vihar, az erős szél és a villám elkerüli, villámcsapás nem éri...”

Nálunk a legismertebb ilyen könyvecske a „Visul Maicii Domnului” (A Boldogasszony álma). E kiskönyv röviden elbeszéli Szent Mária álmát, midőn Betlehemben tartózkodott. Rémulten felriadva álmából, el-

meséli fiának a szörnyű történetet. Jeruzsálemben keresztre feszítve látta egyetlen fiát. A hitetlenek minden eszközt bevettek, hogy megkínózzák, és galád módon elvegyék életét. Halála után viszont feltámadt és Isten jobbán foglal helyet. Mária, miután elmesélte álmát egyetlen fiának, az biztosította őt, hogy mindez igaz lesz és rövid időn belül be fog következni. A könyv szent erejében nálunk is hittek.

A magyarországi románok szentül hitték, hogy minden ember életében vannak olyan pillanatok, amikor védtelen a gonosz szellemek támadásaival szemben és így könnyen prédájukká válhat. Ilyen időszak például az asszony vajúdása. A kétegyházi románoknál ilyenkor a család tagjai, a másik szobában közösen, hangosan olvasták ezt az írást mindaddig, amíg a szülés tartott. Ezután a könyvecskét az anya vagy a kisgyermek párnája alá tették mondván: „*Most már vigyázzon rájuk Jézus Krisztus!*”. Az volt a meggyőződésük, hogy ezzel minden bajnak elejét veszik.

Az ember lelke akkor is védtelen, amikor a halálán van. Ilyenkor a rokonok, barátok és szomszédok a halálkörüli gyűltek, s monoton hangon mormolták a szent imát, ezzel segítve a gond nélküli áthaladást a másik, jobb világba. Az ima – hitük szerint – segítette a lélek felemelkedésének, mutatva a helyes utat a mennyek országába.

Hogy mennyire népszerű volt ez az írás, az a tény is bizonyítja, hogy a Magyarországi Ortodox Egyház 1993-ban újra kiadta, hogy minden hívő megismerje, és buzgón olvassa, amikor csak szükségét éri.

Egy másik igen közkedvelt apokrif írás – A *Szent Vasárnap legendája* – szintén amulettként szolgált. Ez a kis könyvecske, szintúgy, mint a Boldogasszony álma, kéziratban, vagyis egymásról lemásolva, terjedt el a magyarországi románok között. Isteni erejében egyesek még ma is hisznek. Méhkeréken egy anya azt mesélte, hogy miután megszülte kisfiát, súlyosan megbetegedett. Felkereste a legjobb orvosokat, de azok nemigen tudtak segíteni. Problémái csak akkor szűntek meg, amikor a nagymamája lemásolta az írást és a kis füzetet párnája alá helyezte. A Gyulai Múzeumban sok kézzel írott változatát tekinthetjük meg. Ezek a másolatok igen régi forrásokat követnek, mivel még a versbe szedett formákat őrzik, szemben a mostani kiadványokkal, amelyek már prózában íródtak. Érdekes az is, hogy a szerzők néha megfelelnek az írás címéről, fontosnak csak magát a szöveget tartják, megerősítve az utolsó oldalakon: „*Ez egy szent könyv, hallgassatok rá!*”.

A vasárnapról szóló episztola eredete szintén a kereszténység kezdetére, arra az időre vezet minket, amikor a hét utolsó napjaként a vasárnapot nyilvánította pihenőnappá az egyház. A mű szerzője igencsak vakbuzgó és kedélybeteg olasz egyházi személy lehetett a VI. század környékén, hiszen oly kegyetlen túlvilági büntetéseket ró azokra, akik megsértik munkával a szent napot, amelyek minden képzeletet felülmúlnak. Dante a maga poklával mellette igencsak fantáziaszegénynek tűnik. A sok kegyetlenség ellenére – vagy éppen ennek köszönhetően – a könyvecske igen népszerű volt a románok körében. Ezt is szívesen má-

solták, buzgón olvasták és mormolták bizonyos válságos helyzetekben. Egy haszna biztosan volt, mégpedig annak elterjesztése, hogy a pihenőnap mindenkire egyformán vonatkozik, szegényre és gazdagra egyaránt. Mindazok, akik munkavégzéssel sértették meg a vasárnap szentségét, megkapták a méltó büntetésüket. Azok az asszonyok is, akik mostak, varrtak, fontak, takarítottak vagy más házimunkát végeztek. Vasárnap dolgozni tehát igencsak nagy bűnnek számított, és mivel a Jóisten mindenhol ott van, és mindent lát, szigorún megtorol minden kihágást.

Említést érdemel az az episztola is, amelyik mély nyomokat hagyott a románok népszokásaiban. A „*Szent László élete*” című könyvecske 1930-as kiadását napjainkban is megtalálhatjuk egyházi könyvtárainkban. Miért fontos számunkra ez az episztola? Mert pontos útbaigazítást ad a túlvilági életről, főleg az odavezető veszélyekről, mert részletes eligazítást nyújt a lélek teendőinek végrehajtásához. Ezen írás gyökerei is messzire nyúlnak. A Bibliai történetig, amelyben Pál apostolt Damaszkuszi útja során elrabolják, és támadói felviszik a harmadik égi szintre. Útjában mindenféle ártó, rossz szellemekkel találkozott, akik el akarták rabolni a lelkét. Ezt a földöntúli utazást a későbbi szerzetesek kibővítették, szabatos leírást adtak a túlvilági közlekedés veszélyeiről, valamint részletes tanácsokkal látták el úgy a távozó lelket, mint az itt maradókat a helyes halotti szertartásaik elvégzéséhez.

A mennybevezető út bizony igen röggös. Rétegekre van osztva. A hiedelem szerint az ég ugyanis hét rétegből áll, amelyeket hosszú sötét folyosók kötnek össze. Minden réteg kapujában ott áll egy túlvilági lény, akit vámosnak hívnak. A lélek ezen a folyosón halad előre, miközben utána száguldanak a rossz szellemek, hogy a mélybe vonszolják, a pokolra jusson. Megszabadulni tőlük a léleknek elég, ha megfordulva felmutatja a keresztet, akkor meghátrálnak, s időt adnak a továbbhaladásra. Az utat gyertyafénnyel kell megvilágítani, hogy láthatóvá legyenek az utat akadályozó kapuk. Amennyiben a léleknek sikerül egyik kaputól a másikig, vagyis egyik vámtól a másikig eljutnia, akkor vámot kell fizetnie a földön elkövetett vétkeiért, hogy mire a hetedik vámon is túljut, a mennyekbe már megtisztultan érkezen. Hogy mindez az említett forгатókönyv szerint zökkenőmentesen megtörténhessen, a rokonok a halott kezébe egy gyertyát helyeznek, meggyfából (az istennek tetsző fából) készített keresztet és egy kis ágacskába pénzdarabot tűznek. A halotti lepel fejrészét kereszt alakban bevágják, hogy a lélek ki tudjon majd kukucskálni alóla, és időben meglássa a rá leselkedő démonokat.

A magyarországi románok – mint láthattuk – igen korán kapcsolatba kerültek néhány apokrif írással, amelyek mély nyomot hagytak gondolatvilágukban, népszokásaikban, hiedelemvilágukban. Fontos szerepet játszottak mindennapi életükben, befolyásolták a cselekedeteiket, erkölcsüket, viselkedésüket, s népszerűségüket mindmáig megőrizték.

Hoczopán Anna